
Antecknat

Regioner och regionalism

Tankar kring ett nytt forskningsområde

Regionbegreppet har en lång tradition inom samhällsvetenskaperna (t. ex. geografi och nationalekonomi) och har även kommit i bruk inom humanistisk forskning (t. ex. språken och de historiska disciplinerna). Region och regionalism är samtidigt politiskt laddade begrepp med en fascinerande historia under de senaste två århundradena. Regionen som analysenhet har emellertid hamnat i skymundan av nationen. Mycket av den moderna tidens historia har skrivits utifrån föreställningen att Europas såväl som övriga världens utveckling har haft en "riktning" mot nationalstaten och att nationalstaten är ett "naturligt" mål för folkens historia.

Emellertid har forskningen alltmer börjat ifrågasätta det rimliga i detta synsätt. Från Paul Ricoeur har man hämtat tanken att varje historisk skildring i någon mening måste ses

som en berättelse och att en ständig uppgift för historikern är att dekonstruera existerande berättelser och visa ödmjukhet i skapandet av nya. Kritiken har gått ut just på att de nationella historierna varit hegemoniska och exklusiva berättelser, vilka i sig själva rättfärdigat och cementerat just det som de varit avsedda att analysera: nationens tillblivelse.

Intresset har, som en följd av denna kritik, vänts mot den process varigenom de nationella berättelserna och identiteterna skapats. Territoriella demarkationskonflikter, krig, nationell retorik, institutionella och legislativa särdrag, språkhistoria, kultur, medier och symbolisk rekvisita ingår bland de faktorer som bidragit till formandet av nationerna och som därför måste analyseras som sådana. Men även historieskrivningen själv har genom att skildra tillblivelsen av nationalstaten varit en viktig faktor. Historieskrivningen

har varit "finalistisk". Forskningen på detta område har vuxit betydligt på senare år. Ett par nyare franska arbeten kretsar exempelvis just kring hur berättelserna om den egna historien byggts upp: Suzanne Citron, *Le mythe national: L'histoire de France en question* (1987); Maurice Crubellier, *La mémoire des Français* (1991). Den brittiske historikern Eric Hobsbawms *Nations and Nationalism Since 1780* (1990) hämtar exempel från hela Europa.

En orsak till att den på nationalstaten baserade historieskrivningen nu börjar ifrågasättas är att det dykt upp en alternativ "berättelse", som gör nationalstaten som historisk destination äran stridig. Denna berättelse handlar om Europas integration. Under perioden efter Romfördragets undertecknande 1957 har det publicerats ett stort antal arbeten som på olika sätt utforskar Europa-tankens

idéhistoria och de olika försöken att skapa ett enat eller federativt Europa (se t. ex. Janerik Gidlund & Sverker Sörlin, *Ett nytt Europa* (1991) för en översikt). Man kan notera att den officiella EG-historiken av Jean-Baptiste Duroselle, *L'Europe: Histoire de ses peuples* (1990), som utkommit på åtta EG-språk, också den är skriven utifrån ett medgivet finalistiskt perspektiv, med den skillnaden att den europeiska gemenskapen och inte nationalstaten är målet.

Intresset för regionerna i Sverige och i Europa kan ses i detta sammanhang. Det är allmänt bekant att det runt om i Europa förekommer en (re)vitalisering av regioner inom och över existerande statsgränser. Denna process sker på många nivåer, från ekonomiska initiativ och främjande av regional handel till identitetsskapande kulturprojekt av olika slag, t. ex. utgivningen av regionala uppslagsböcker. I processen synes den regionala historieskrivningen ingå som en väsentlig faktor. Hävdandet av etniska och nationella särdrag inom regionerna har i Östeuropa och det gamla Sovjetunionen lett till starka territoriella konflikter och krav på suveränitet.

Även i Sverige märks regionalismen. Den existerande administrativa regionindelningen i Sverige,

med anor i stormaktstiden, har ifrågasatts och krav har framförts på en ändrad länsorganisation. I debatten har det talats om att storregionerna skulle kunna göra svenskt näringsliv konkurrensdugligare vid en ökad integration med EG. Inom civildepartementet arbetar just nu en utredning med en översyn av den svenska regionindelningen.

Frågekomplexen kring regionernas roll i historia och nutid är, i jämförelse med de nationella historierna, ej särskilt väl utforskade. En insats på detta område synes därför angelägen och torde kunna engagera i första hand humanistiska men också samhällsvetenskapliga forskare. Följande tre problemområden tillhör dem som aktualiseras av skeendet.

1. Regionbegreppets historia.

Jag har själv tagit mig före att inom ramen för CERUMs (Centrum för regionalvetenskaplig forskning, Umeå universitet) samarbetsprojekt med Institutet för framtidsstudier, "Sverige i nätverkens Europa", göra en mindre översikt av regionbegreppet och några av dess tillämpningar, *Regionernas Europa: En idéhistorisk tolkning*, CERUM Working

Report 1992:5. Tre huvudresultat framkommer ur denna undersökning: 1) Regionbegreppet har vid sidan av olika inomvetenskapliga användningar länge förekommit inom en modernitetskritisk, ofta antiurban idétradition med såväl radikala som konservativa inslag; i sin förlängning löper denna tradition in i den EG-kritik som de senaste åren förekommit inom de svenska politiska partierna mp och v, vilka framfört "regionernas Europa" som ett alternativ till svenskt medlemskap. Denna tillbakablickande regionalism förekommer på vissa håll i Europa med inslag av främlingsfientlighet och högerpopulism. 2) En moderniseringsivrande regional mobilisering pågår på många håll i Europa; i Sverige märks den exempelvis i Malmöområdet, Västsverige, Mälardalen, men också i Norrland med diskussionen kring den s.k. "Botniaregionen". Också denna "nyregionalism" ideologiserar regionen, men gör det alltså från helt andra utgångspunkter. 3) Regionen som sådan - i naturgeografisk eller ekologisk mening - har inte varit en planeringsenhet som främjats eller ens uppfattats från den politiska makten i Sverige. Administration och statlig styrning har utgått från länsorganisationen. Regionen

har varit objekt, inte subjekt.

Denna studie skulle kunna fördjupas. Det stora statliga utredningsmaterialet erbjuder en rik källa till forskning om officiella svenska synsätt på regionerna. Alternativa synsätt på regionen kan inhämtas hos lokala och regionala aktörer men också hos politiska grupper och enskilda intellektuella; jag mötte själv företrädare för regionalistiska idéer i min forskning om norrlandsdebatten kring 1900 (även om jag då inte använde begreppet regionalism).

2. Regionerna i det svenska medvetandet.

I en process nära förbunden med det nationella medvetandets framväxt, delvis som en motströmning till detta, har det sedan 1800-talets början förekommit ett identitetsbygge och ett svärmeri kring provinsen eller landskapet. Folkkulturen i de svenska landskapen med folkdräkter, dialekter, seder, mentaliteter etc. har redan, inte sällan i skarp detalj, studerats av bland andra etnologer och dialektforskare. Emellertid har den kulturella konstruktionen av landskapen, varav (åtminstone den tidigare) folklivs- och dialekt-

forskningen själv var en del, inte undersökts lika ingående. I en tid när regional mobilisering längs nya linjer synes ske bör det vara intressant att beskriva den sociala och kulturella skapelseprocess som ledde fram till landskapen, deras symboliska rekvisita, deras självmedvetande. Vilket är förhållandet mellan landskap och län?

3. Regional historieskrivning.

Den regionala historietraditionen ingår i den kulturella konstruktionen av landskapen. För Norrlands del kan som exempel nämnas Olof Högborgs och Maria Rieck-Müllers *Medelpad och Ångermanland*, 2 vol. (1920). Ett annat märkligt exempel i genren är Karl-Erik Forsslunds *Med Dalälven från källorna till havet*, som utkom i ett 25-tal volymer under 1910- och 20-talen. De regionala fornminnesföreningarna och museerna har med artefakternas hjälp bidragit till provinshistorien. Museerna har också genom en omfattande utgivning av skrifter bidragit till kanoniseringen av landskapens historiska minnen och platser i det allmänna medvetandet, en process som f.ö. utgör en viktig förutsättning för resandeströmmar och turism. Denna

regionala historieskrivning har, såvitt jag vet, inte ägnats någon särskilt ingående forskning. Hur förhåller den sig till den nationella historieskrivningen? Vem har skrivit vilken historia, när, och varför? Hur har det gått till när vi under olika epoker lärt oss vad vi bör minnas av historien? Har det varit hembygdsfantaster och amatörforskare som främst tagit sig an den regionala historien, medan universitetens historiker svarat för den nationella historieskrivningen?

Ovanstående iakttagelser och tankar ligger till grund för planeringen av seminarier och andra aktiviteter i CERUMs regi. CERUM har också antagit ett tvärvetenskapligt forskningsprogram på temat "Regioner och regionalism". I september 1992 planeras ett internationellt seminarium på temat "Medierna och regionen". I november 1992 anordnas i ett samarbete mellan institutionerna för idéhistoria och etnologi ett nordiskt tvådagarssymposium under rubriken "Att skapa regioner och nationer".

Sverker Sörlin